

JENEI DEZSŐ EMLÉKÉRE

DEZSŐ JENEI'S MEMORY

Bitay Enikő

*Erdélyi Múzeum-Egyesület, Műszaki Tudományok Szakosztálya, Kolozsvár, 400009
 Cluj-Napoca, str. Napoca (Jókai u.) 2–4., bitay.eniko@eme.ro*

Abstract

This paper is a commemoration of Dezső Jenei, it sums up his life, scientific results and delineates the memorial diploma acknowledging technical scientific work which bears his name. The names of previous laureates are also listed.

Keywords: *Dezső Jenei, technical training, technical science, Tehnofrig, Dezső Jenei memorial leaf*

Összefoglalás

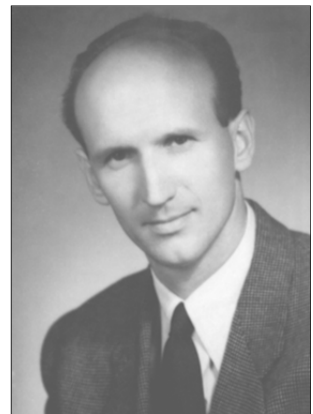
Jelen írás Jenei Dezső emlékére készült, melyben életútját, szakmai munkásságát, közéleti tevékenységének lényegét foglaljuk össze, illetve a nevével fémjelzett műszaki tudományosságért emléklap jelentőségéről s az eddigi kitüntetettekről számolunk be.

Kulcsszavak: *Jenei Dezső, műszaki oktatás, műszaki tudományosság, Tehnofrig, Jenei Dezső-emléklap*

1. Bevezető

Jenei Dezső az Erdélyi Múzeum-Egyesület Műszaki Tudományok Szakosztályának alapítója és első elnöke, a most is folyó tudományos szervezői tevékenységek elindítója, mozgatója volt.

Jenei Dezső gépészmérnök, szakíró, műfordító, szótárszerkesztő, a kétnyelvű Kolozsvári Almérnöki Intézet, illetve a kolozsvári Mechanikai Intézet tanára, majd a Tehnofrig Gépgyár főmérnöke volt. Intézményalapítóként és főmérnökként a műszaki oktatásban és az iparfejlesztésben egyaránt fontos szerepet játszott. A magyar műszaki oktatás szívügyének tekintette. Kiemelten fontosnak tartotta a magyar műszaki nyelv ápolását, neve szótárszerkesztői tevékenysége révén is ismertté vált. Közéleti szerepet vállalt több síkon, az unitárius egyház főgondnoka, valamint a magyar oktatást támogató tanügyi törvénytervezet mozgatórugója volt a változás éveiben is.

1. ábra. Jenei Dezső-portré

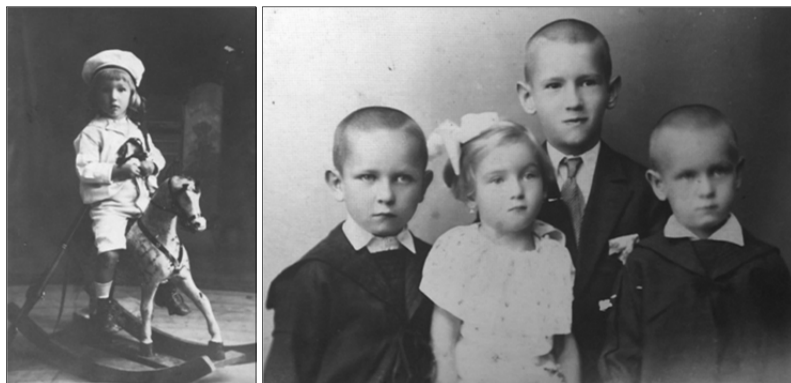
2. Jenei Dezső (szakmai) életútja

Család, gyermekkor

Édesapja, id. Jenei Dezső 1888. december 26-án született Naszódon. Postafőfelügyelőként dolgozott, kezdetben Naszódon, Csíkszeredában, majd 1935-ben Kolozsvárra helyezték át. Sajnos hivatali állását Kolozsváron jóformán el sem tudta foglalni, betegsége súlyosbodott, kórházba került, s még az év nyarán elhunyt (1935. július 29-én).

Jenei Dezső édesanyja, Bartha Piroska másodszülöttként jött világra 1891. február 8-án Szilágyballán egy hétgyermekes családban. Apja, Bartha Károly a naszódi általános iskola tanítója volt 33 éven keresztül (51 évesen hunyt el 1915-ben), édesanyját, Bartháné Takács Ilonát korán elvesztette (1905), s az sem adatott meg neki, hogy nevelőanyja, Bartáné Balogh Laura szeretetét élvezze, hiszen háromévi házasság után ő is elhunyt (1909. március 22-én, 26 éves korában). Ekkor Bartha Piroska IV. éves tanítóképzős növendék volt.

Jenei Dezső 1919. november 7-én született Naszódon, Beszterce-Naszód vármegyében, szülei első gyermekeként, három testvére volt: Miklós (1922), Szilárd (1924) és Hajnal (1926).

2. ábra. Jenei Dezső gyermekkori képei, a jobb oldali fotón Dezső a háttérben, elől a három testvére: Miklós, Szilárd, Hajnal (családi hagyaték)

Tanulmányai

Elemi iskoláit Csíkszeredában kezdte, ahol 1925–1929 között édesanyja is tanított. Ezt követően Szamosújvárra került, nagynénje Jenei Jolán férje, Urs Nicolae ott volt postafőfelügyelő, s fiatal, tudásra törekvő unokaöccsét a családba fogadta. 1929–1935 között itt járt iskolába, román tannyelvű osztályba.

1935-ben édesapja Kolozsvárra helyezésekor ő is követte a családot, s a Gheorghe Barițiu Líceumban folytatta tanulmányait, itt érettségizett 1937-ben.

A gimnázium jelentősebb tanáiról név szerint megemlékezett feljegyzéseiben: dr. Ioan Armeanca és dr. Gheorghe Rick (matematika), Mircea Prișcu (természettudományok), Vasile Vasiliu (fizika–kémia), valamint dr. Szentiványi Sándor (vallás és erkölcs) tanárokat említette. Az 1977. június 25-én tartott 40 éves érettségi találkozóra meghívottak listájából tudhatjuk meg (EME, Jenei-hagyaték), hogy kik lehettek azok a további tanárai, akik a találkozó idején még életben voltak: Bolcaș Mircea, Dragomir Nicolae, Iancu Victor, Mesaroșiu V. Ioan, Petruca Gheorghe, Popa Grigore, Tătaru Nicolae, Voiculescu Lucian.

A találkozót Măriuțiu Gheorghe egykori osztálytárs szervezte, körlevelében gondosan összeállította a nyolctagú tanár- és negyvenegy tagú diáklistát, külön csoportosítva azokat, akiket nem tudott elérni (13 volt osztálytárs nevét). A találkozót a volt iskola épületében tartották (az egykori fizikumban), amely akkor a kolozsvári Műszaki Intézetnek (Institutul Politehnic) adott otthont. Az osztálytársak között szép számban találunk magyarokat is: Sulyok István, Kolozsvári Gyula, Papp Albert, Nagy Ferenc, Kiss Attila, Sóos Géza stb. Papp Alberttel (aki Budapesten élt) szoros kapcsolatot tartott fenn élete végéig, levelezésükben sok szakmai, családi gondot, eseményt megosztottak egymással. Valószínűleg egykori osztálytársakkal és egyetemi kollégákkal úgyszintén fenntartott kapcsolat alakította ki azt a hálózatrendszert, amely Bukarestre, Budapestre és más országok városaira is kiterjedt, s segítette Jeneit a szakmai önmegvalósításban, a közösségi értékek ápolásában.

3. ábra. Jenei Dezső, 1935

Egyetemi tanulmányait a bukaresti Politechnikai Elektromechanika Karán kezdte el, s háromévi tanulmány után (1937–1940) Budapesten folytatta.

A bukaresti Műegyetem tanárai, akikre tisztelettel emlékezik emlékirataiban: N. Vasilescu Karpen (1870–1964), az elektromosságtan, Contantin Teodorescu, a szilárdságtan, Dumitru Pompei, az analitikus geometria oktatója volt.

4. ábra. Jenei Dezső egyetemi diákigazolványa, 1937

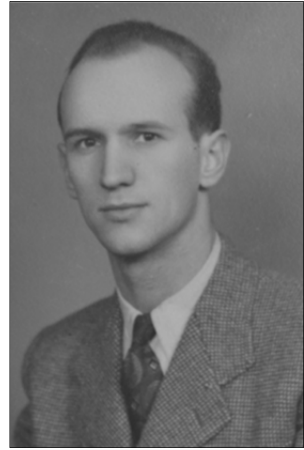
A magyar királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen – a bécsi döntést követően – folytatja tanulmányait két szakon, mint ezt az alábbi dokumentumok is tanúsítják: az 1941/42-es tanévben a gépészmérnöki, illetve a gazdasági és kereskedelmi osztályának hallgatója.

Jenei Dezső feljegyzésében a következő tanárait említi meg, akik az egyetemen tanították, s mérnöki képesítésében nagy hatással voltak rá: Pattantyús-Ábrahám Géza (1885–1956), áramlástan, vízerőgépek, emelőgépek; Pöschl Imre (1871–1963) villamos gépek; illetve Verebély László (1883–1959) villamos erőművek és villamos vasutak tantárgyak oktatói.

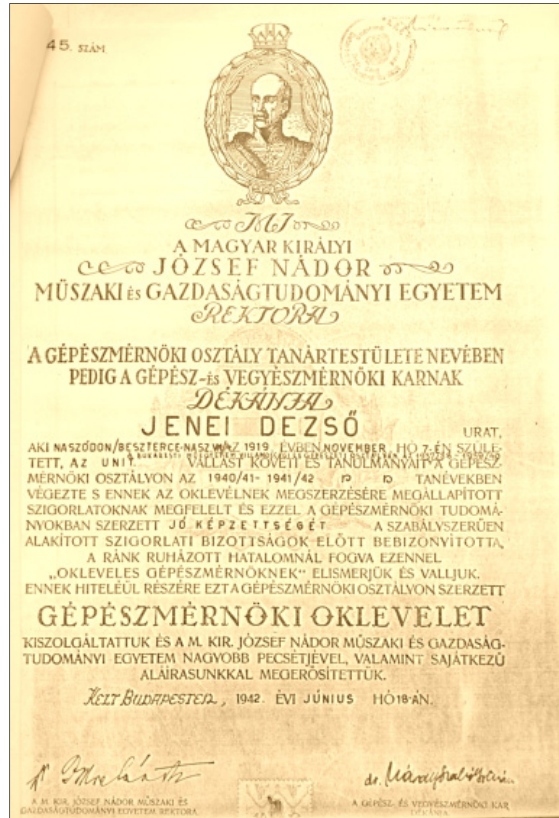
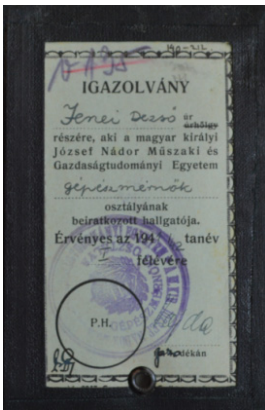
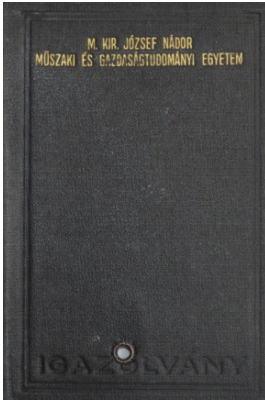
Vizsgamunkáját, melynek témája egy kapocsfeszültségű turbógenerátorral ellátott erőmű kapcsolóberendezésének terve, Verebély László egyetemi tanár irányította, 1942. június 18-án védte meg sikeresen.

Gépészmérnöki oklevelet a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem állított ki számára 1942 júniusában.

Jenei Dezső így emlékszik egyetemi éveire, a budapesti alma materére: „Mindig hálával és lelki elfogultsággal gondolok a budapesti műegyetemi éveimre, az ottan kapott értékes szakmai tudományos ismeretekre és ezenfelül főképpen arra a meleg lelki táplálékra, amit a MŰEGYETEM az Ő egészében adott, s mely döntően befolyásolta egész későbbi életfelfogásomat.” (Válaszlevél az Arany díszoklevélről való értesítésre 1994. október 24. Unitárius Levéltár, Jenei-hagyaték)

5. ábra. Jenei Dezső portré 1941-ben

6. ábra. Jenei Dezső egyetemi diákigazolványa, az 1941/42-es tanévbe és gépészmérnöki oklevele 1942. június 18.

Szakmai pályafutásának kezdete

Mérnöki pályafutását a Magyar Siemens-Schuckert Műveknél kezdte Budapesten (Magyar Siemens Művek Villamossági Rt. Budapest, Gyömör út), itt okleveles gépészmérnökként, üzemmérnökként dolgozott három évet (1942–1945). A villamos gépek és berendezések gyártásánál és az új berendezések kipróbálásánál is jelen volt a világhírű Siemens cég bécsi gyárában.

Időközben, az 1942–1944 közötti kötelező katonai szolgálat keretében tartalékos tisztí iskola elvégzése után híradós mérnökzászlós lett. 1943–1945 között a M. Kir. Honvédelmi Minisztérium Haditechnikai Intézetében szolgált villamos mérnöki beosztásban, a radarberendezések tanulmányozása és azok felszerelése volt a feladata. 1945. május 15-én jelentette be a Honvédelmi Minisztérium Hadipari csoportjánál az áttelepülési szándékát Kolozsvárra.

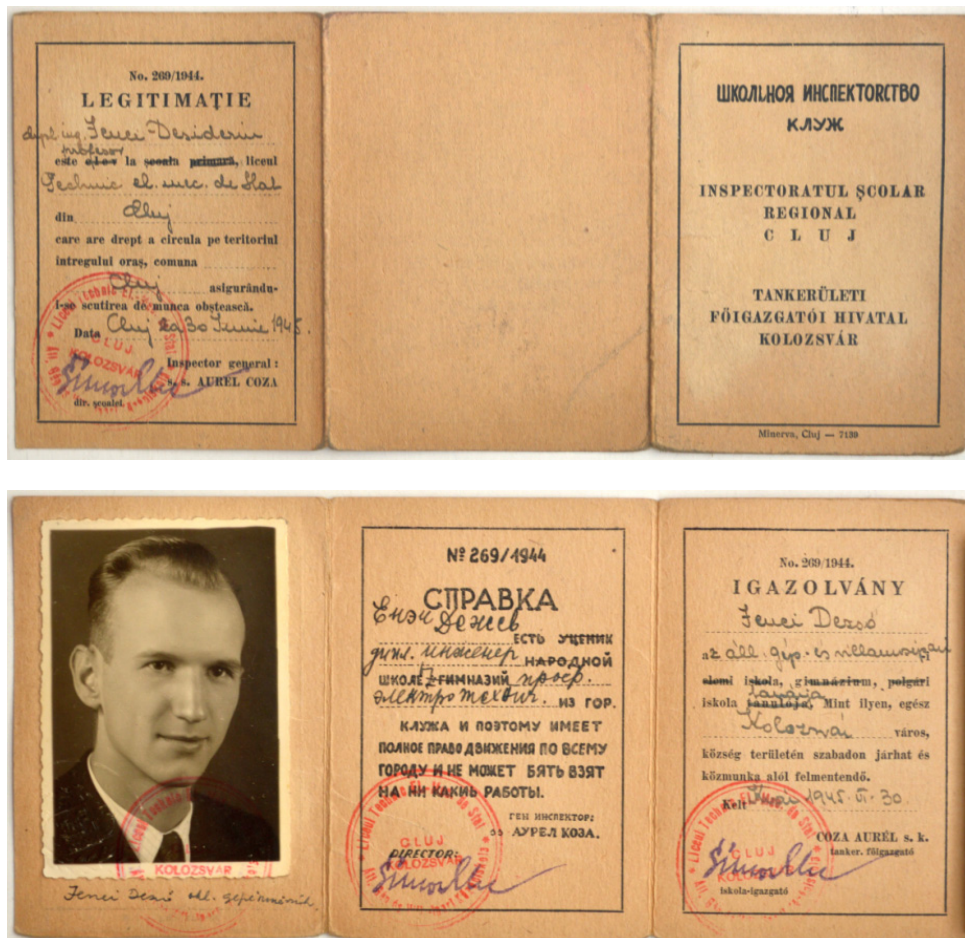
7. ábra. Jenei Dezső híradós hadapród [Családi-album]

A műszaki oktatásban kifejtett tevékenysége

Középiskolai mérnökstanár

Kolozsvárra való hazatérése jelentette oktatói tevékenységének kezdetét is, 1945–1948 között a kolozsvári magyar tannyelvű Gép- és Villamos Ipari Középiskola mérnökstanára, a villamos ismeretek tanszék vezetője. Itt oktatja az erősáramú elektrotechnikát és matematika tantárgyakat.

Ugyanebben a periódusban a Romániai Magyar Népi Szövetség Országos Tanügyi Bizottságának tagja. 1945–1948 között részt vett a román kormánnyal a magyar nyelvű oktatási hálózat kifejlesztése érdekében folytatott tárgyalásokon, hangsúlyozottan támogatta a magyar nyelvű műszaki oktatás beindítását közép- és felsőfokon.

8.ábra. Háromnyelvű igazolvány: Jenei Dezső a kolozsvári állami gép- és villamosipari iskola tanára (1945. június 30.).

A magyar műszaki oktatás ügyéért s a magyar oktatásért mindvégig határozottan kiállt a későbbiekben is.

Osztályfőnöke volt az 1948-ban érettségizett osztálynak. Egykori diákjairól a negyven-éves érettségi találkozó emlékdokumentumaiból tájékozódhatunk. Ebben a névsorban lelhetők fel a későbbi munkatársak is (pl. Hoch Sándor, Bocsárdi András). (A Villamosipari Középiskola 1948-ban végzett növendékeinek 40 éves érettségi találkozó csoportképének névlistája, EME, Jenei-hagyatéka)

9. ábra. A Villamosipari Középiskola 1948-ban végzett növendékeinek tablója (Jenei Dezső – osztályfőnök).

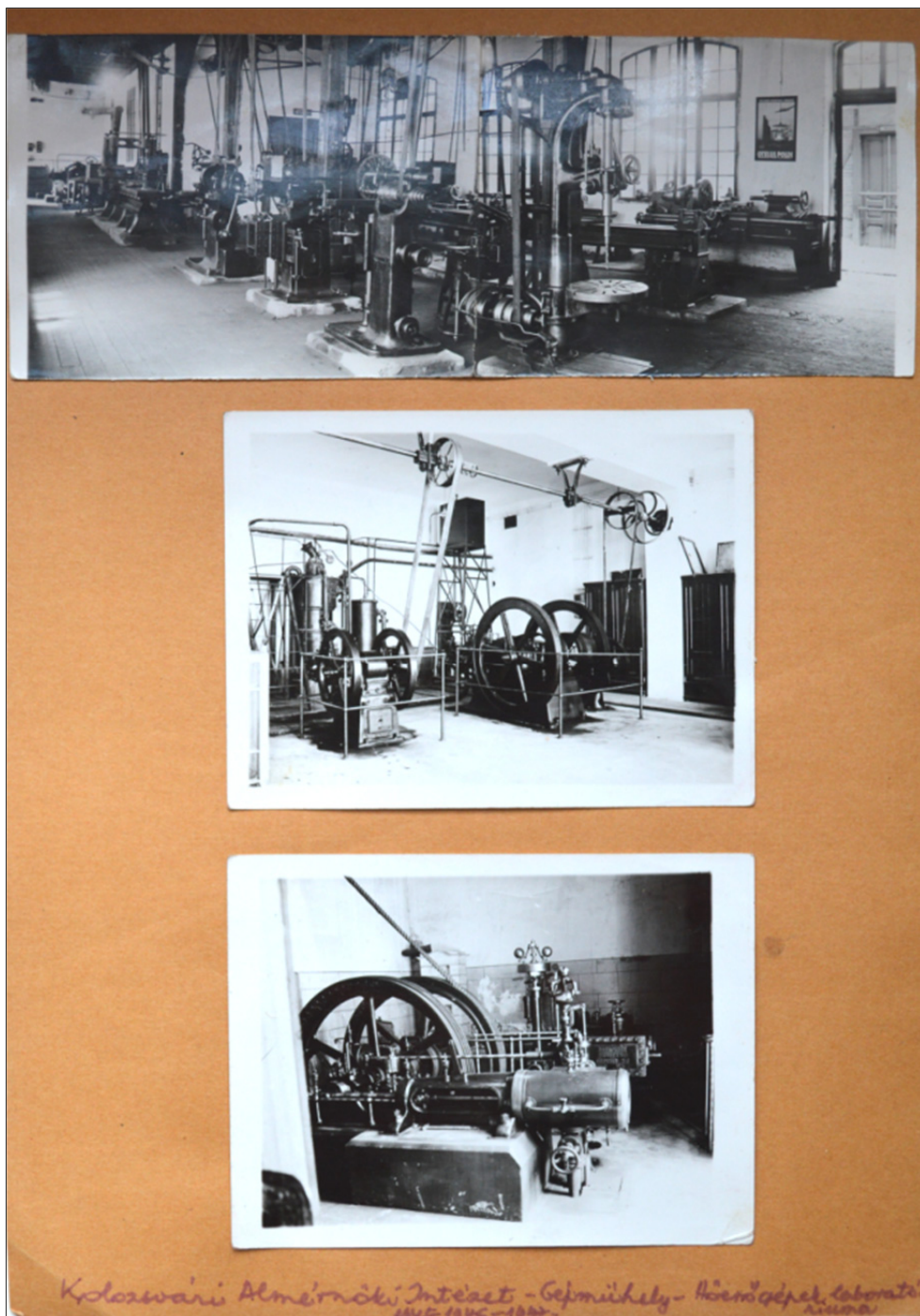
Előadótanár műszaki felsőfokú intézményekben

1947-ben Kolozsváron megalakult a kétnyelvű Almérnöki Intézet, melynek keretében magyar nyelvű műszaki képzés indult mintegy 40 hallgatóval. Jenei Dezső 1947-től az Intézet magyar tagozatán a Mechanika és szilárdságtan tanszék vezetőtanára volt. Kolozsváron magyar nyelven az első műszaki főiskolai előadások 1947. március 20-án hangzottak el. Az első öt kinevezett magyar tanár: Imecs Márton – matematika, Papp Lajos – ábrázoló geometria, Felszeghy Ödön – fizika és kémia technológia, Jenei Dezső – mechanika, szilárdságtan és Czikéli Ernő – gépelemek, mechanikai technológia.

A következő évtől, 1948-tól az intézet neve kolozsvári Mechanikai Intézet (Institutul de Mecanică), melynek Jenei Dezső tanára. Az Elektrotechnika tanszéken az előadásokat és gyakorlatokat magyar nyelven tartotta; a Gépelemek és Villamos hajtások tanszékek vezetője, itt az előadások és gyakorlatok román nyelven folytak.

1948-tól további 8 tanárral bővült a magyar tagozat: Bartha Miklós, dr. Bereczky Tibor, Hajdú Márton, Koller Viktor, dr. László Tihamér professzor, Maros Dezső, Müller Géza és Pallos István, valamennyien gépészmérnökök.

Jenei Dezső Alexandru Domșa rektor megbízásából megszervezte a villamos mérések laboratóriumát és a gépelemek szertárát.

10. ábra. A kolozsvári Almérnöki Intézet gépműhelye: hőerőgépek laboratóriuma (1945, 1946, 1947) (Jenei-hagyaték, EME)

Oktatott tantárgyai: elektrotechnika, gépelemek (1948–1949 között), 1951-ben előadótanárként az elektronika ipari alkalmazásait oktatta.

Oktatási tevékenysége alatt törekszik a magyar nyelvű műszaki oktatás bővítésére, a magyar nyelvű oktatók bevonását beadványokkal sürgeti, s jegyzetírásra is serkenti a kollégákat. Füstös Kálmánnal közösen írta az *Útmutatások az elektrotechnikai laboratórium mérési gyakorlataihoz* című főiskolai jegyzetet, mely 1949-ben jelent meg Kolozsvárt.

Sajnos 1953-tól megszűnt a magyar nyelvű műszaki főiskolai oktatás. Ennek ellenére „megállapítható, hogy működése igen hatékony volt, sok magyar anyanyelvű szakembert készített fel az életre, akik mind eredményesen vettek részt úgy a köznapiban, mint az ipari és tanügyi életünkben”. [Jenei, 1997, X.].

A szakemberképzésen túl a magyar tannyelvű tanszékek jelentős eredményei közé kell sorolnunk a felsőfokú szakirodalom magyar nyelven beindított sorozatát. Első lépésként az oktatáshoz szükséges jegyzetek kezdtek napvilágot látni, így az említett, 1949-ben megjelent Jenei–Füstös-jegyzet után a következők is megjelentek: 1950-ben Nagy Aladár: *Elektrotechnika I.*, 1951-ben Felszeghy Ödön és Nagy László: *Technikai fizikai laboratóriumi jegyzet* és 1952-ben Felszeghy Ödön, Bálint Octavian és Nagy László: *Technikai fizikai jegyzet – Hőtan és molekuláris fizika*.

Miután a magyar nyelvű műszaki felsőoktatás megszűnt, s hamarosan a szakiskolák is, az oktató, értékes szakembereket Jenei az időközben újonnan létesült Tehnofrig gépgyárba vitte át, melynek 1949-től főmérnöke volt. Ügyes meglátás volt ezen értékeket hasznosítani s nem hagyni elkallódnia őket.

Kisiparos tevékenysége: a MEOPEL vállalat (műhely) vezetője, résztulajdonosa

1945-ben magánvállalatot alapít MEOPEL néven (finomMechanika, Optika, Elektrotechnika). Oktatási tevékenységével párhuzamosan a finommechanika, optika és elektromosság MEOPEL műhely műszaki vezetője és tulajdonosa volt.

Foglalkozási ágazatok:

- gyártmányok: iskolai körzők, kéziszerszámok, fogorvosi fogók, ipari fogók, bádogolók, különleges ütőszerszámok, csavar mangorológépek, cipőipari gépek és cserealkatrészek;
- falvak villamosítása.

A műhely beindulásához a Budai Nagy Antal utca 12. szám alatti házas telket vette igénybe, amely 1944 év őszén a háborús viszonyok következtében olyan súlyos rongálódást szenvedett, hogy helyiségei használatra alkalmatlanná váltak. A műhely helyiségének bérleti szerződését a Szent Mihályról elnevezett római katolikus plébániával 1945. szeptember 30-án kötötte meg 8 évre (1953. augusztus 1-ig) a felújítások fejében. A felújításokat a bérlő a szerződést követően 1945. november 7-ig elvégezte, költségéről (6 000 000 lej, építési és javítási költségek) a plébánia igazolása tanúskodik.

A cégtábla, a termékkatalógusok igényességéről, precizitásról, komolyságról tanúskodnak. Minden szükséges dokumentumot, szakmai képesítéseket igazoló tanúsítványokat („brevet de meserie”), a működéshez szükséges iratot beszerzett, hogy a tevékenységet gördülékenyen, biztonságosan s jogszerűen folytathassa.

11. ábra. A MEOPEL cégtáblája (EME, Jenei-hagyaték)

12. ábra. A Mesterségi tanúsítványok: kovács, gépész (precíziós szerelő), villanyszerelő – 1947-ben kiállított dokumentumok

13. ábra. MEOPEL termékkatalógus (részlet) (EME, Jenei-hagyaték)

Az államosítások időszakát megelőzően a MEOPEL műhely 68 tételben felsorolt teljes felszerelését (összesen 106 392 lej értékben) 1949. augusztus 19-én Jenei önként adományozta a kolozsvári Unirea gyárnak [MEOPEL adományozólevél, EME, Jenei-hagyaték], mely az alkalmazottakat is átvette. Az adományozási szándékot a huszonhárom alkalmazott is tudomásul vette, s aláírta, egyetértésüket tanúsítva [MEOPEL adományozást fenntartó levél 890/11.06.1949., EME, Jenei-hagyaték].

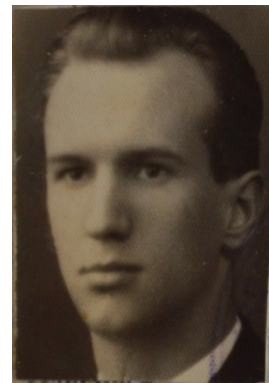
Már kisiparosként jól érzékelhető volt mérnöki, irányítói rátermettsége, a termékek gyártásának szervezéséhez, a komplex feladatok szakszerű megoldásához, a kivitelezés igényességéhez, a gazdaságos irányításhoz való különös érzéke, tehetsége.

Embersége, jelleme, szaktudása által sok értékes szakembert vont maga köré, akiket további pályafutása során is magával vitt, akikkel közreműködött, tisztelt, és akiknek tiszteletét elismerését élvezhette.

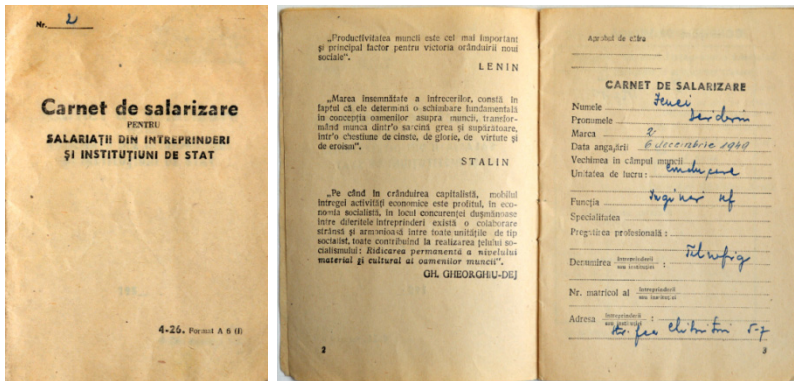
Mindezen előzmények oktatási, kisiparosi tapasztalatai egy új iparágban, új üzem felépítésére is alkalmassá tették, sikerei mindezt később igazolták.

Ipari tevékenysége: Tehnofrig-főmérnök

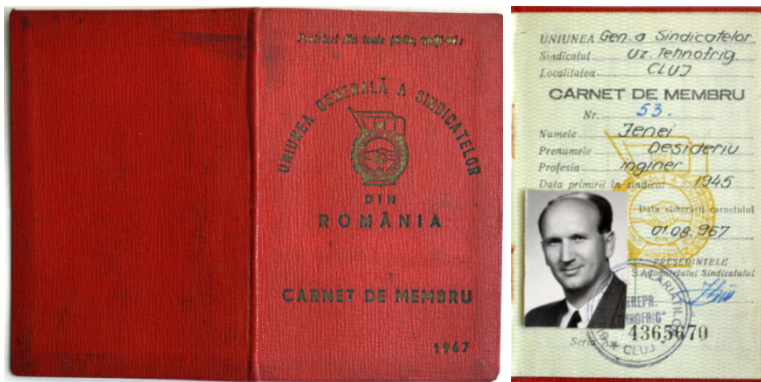
A Tehnofrig Gépgyár hűtő- és élelmiszeripari gépeket, berendezéseket, technológiai sorokat kutató, tervező és gyártó vállalat volt, melynek Jenei Dezső 1949. december 6-tól lett főmérnöke nyugalmába vonulásáig (1973). A kolozsvári gyűfagyár 1944-ben lebombázott épületeinek újjáépítése 1949. október 16-án indult el. 1950. január 15-én beindult a termelés 32 munkás és 63 építőmunkás segítségével. Jenei Dezső szakmaisága és kiváló szervezői tevékenysége már a kezdeti időszakban megmutatkozott, a romokból hatékonyan működő gyárat teremtett s működtetett mint operatív vezető. A Tehnofrig Délkelet-Európa egyik legnagyobb élelmiszeripari gépgyárává fejlődött Jenei Dezső főmérnöksége alatt.

14. ábra. Jenei Dezső 1954-es arcképe

15. ábra. Jenei Dezső munkakönyve, 1953(?).

16. ábra. Jenei Dezső szakszervezeti igazolványa, 1967. augusztus 1.

17. ábra. Jenei Dezső Tehnofrig üzemi munkaignazolványa, 1969

Jenei Dezső emlékiratában feljegyzi, hogy a „vállalat feladata volt, meghonosítani Romániában, az élelmiszeripari, valamint a hűtőipari gépek és komplex berendezések gyártását és továbbfejlesztését”. Végso célként, melynek megvalósításában mint főmérnök nagyon nagy szerepet vállalt, „biztosítani az ország gazdag élelmiszer-nyersanyagkészletének cél-

szertű feldolgozását és tartósítását s egyben részt venni a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST) által szervezett gépipari szakosodásban és biztosítani gyártmányaink exportját úgy keletre, mint nyugatra.”

Jenei Dezső feljegyzéseiből sok adatot megtudhatunk, melyekből arra lehet következtetni, hogy főmérnöksége ideje alatt nem csupán egy vállalatot teremtett, hanem az összes hozzá tartozó egységet is létrehozta (iskola, könyvtár, internátus, munkásszálló, sport- és kulturális egységek, étkeзде, kutatóintézet stb.), hogy megfelelő termékefejlesztési kutatóbázist kialakítson, szakember-utánpótlást biztosítson, s a szociális gondokat orvosolja, illetve a szabadidős tevékenységeket is segítse. Mindezekre kiterjedt a figyelme, energiája, s az évek során a Tehnofrig szépen fejlődött.

Mindez számokban kifejezve: Jenei távozásakor, 1973-ban, a Tehnofrig majdnem 5000 alkalmazottat foglalkoztatott (ebbe beleszámítva a műszaki középfokú- és a szakiskola növendékeit is). A Tehnofrig s az akkori vezetőség érdeme a Tervező-Kutató Intézet létrehozása is, melyben 40 tudományos kutató, 180 mérnök, 600 géptervező és technológus dolgozott. A mérnökök nagy része a Kolozsvári Műegyetem végzettje volt, a fizikusok és vegyészek többségben a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem diplomásai, a technikusok pedig a Tehnofrig műszaki középfokú és a volt kolozsvári Gép- és Villamosipari Középiscola (melynek egykor Jenei is tanára volt) végzettjei. A szakmunkások döntő többsége a vállalat szakiskolájában szerzett szakképesítést, tehát a szakemberek képzésében is a Tehnofrig oktatási törekvéseinek eredményességét láthatjuk. A létrejött korszerű iskola 24 tanteremmel rendelkezett, 6 laboratóriuma volt, 5 tanműhelye, illetve tornaterme s sportpályája. Az iskola saját könyvtárral, illetve egy 400 férőhelyes internátussal rendelkezett. A műszaki középfokú kádereket, valamint a szakmunkásokat képző iskolába való felvételkor elsőbbséget élveztek a vállalat alkalmazottai, illetve az alkalmazottak gyermekei.

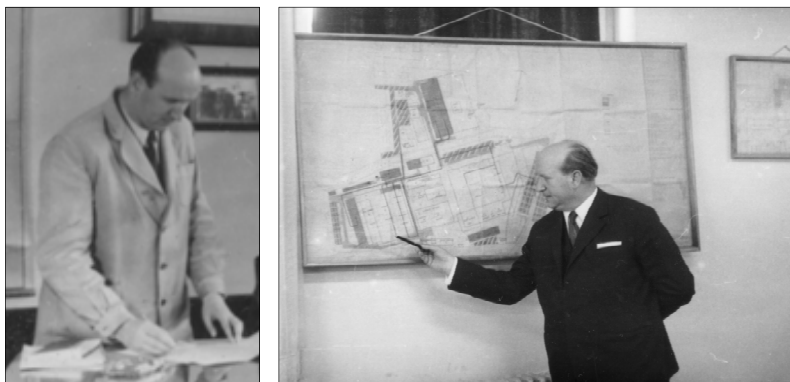
18. ábra. Jenei Dezső a Tehnofrig üzem főmérnöki irodájában

Jenei Dezső főmérnöki tevékenysége alatt az 1950–1973-as években történt beruházások tették lehetővé az üzem nagyméretű bővítését. Feljegyzéseiben Jenei a következő adatokat említi: „a termelési felület 1973-ban elérte a 65 000 m²-t, a gyártott gépek és berendezések össz súlya meghaladta a 3000 tonnát, áruértéke pedig a 420 millió lejt” [ez kb. 70 millió USD-nek megfelelő összeg, akkori árfolyamon]. „A prototípusokat gyártó műhely felülete 1200 m², az üzemi próbatermek 2000 m² területet foglaltak el.” Ebben az időszakban épült meg a vállalat 500 férőhelyes munkásotthona és az étkeзде, mely egy időben 1200 személyt

tudott ellátni. A gyártelepen az alkalmazottak rendelkezésére álltak modern kulturális és művészeti létesítmények, valamint sportpályák.

A Tehnofrignak saját műszaki könyvtára volt, melynek könyvvállománya Jenei feljegyzései szerint mintegy 150 000 kötetet tett ki, és 40 nyugati, illetve 180 hazai, valamint a keleti országokból származó szakfolyóirattal is rendelkezett.

Jenei Dezső irodájába belépve az íróasztala körül ott voltak a könyvhalmazok, hisz minden beérkezett könyv és folyóirat először az ő kezén ment keresztül. Igényes volt, a műszaki irodalmat folyamatosan tanulmányozta, a legfrissebb dokumentációkat, katalógusokat, folyóiratokat tüzetesen átnézte, s miután áttanulmányozta, felírta annak a szakembernek a nevét, akihez tovább kellett jutnia szakmai dokumentálódásra.

19. ábra. Jenei Dezső dokumentálódás közben a bal oldali fotón, a jobb oldalin pedig egy előadás közben, melyben az üzem fejlesztését mutatja be (A hűtőberendezések korszerűsítése a Román Szocialista Köztársaságban, konferencia 1971. március 15–16.)

Korán kezdte a munkanapot, a délelőttjeit különböző megbeszélések, ülések, terepszemlék töltötték ki, a délutáni hat órai szünet előtt még egyszer körbesétálta az üzemet, majd irodájába visszahúzódva szakmai írásokat olvasott és látta el az irodai munkafeladatait. Sokat járt kiszállásra, nagyon tájékozott volt, terepszemléi, tanulmányújtjai főleg a Tehnofrig termékeinek bővítésére, fejlesztésére irányultak. A vállalat folyamatos fejlesztési lehetőségeinek felkutatására törekedett, gazdaságos termékek kialakítása, illetve a termékek hasznosítási lehetőségeinek felkutatása által.

Tanulmányutak

Kormányszakértőként sok nemzetközi kormányközi és minisztériumközi tárgyaláson is részt vett (KGST-országok, NSZK, USA, Dánia, Belgium).

Többször volt külföldön tanulmányúton a Szovjetunió (1956, 1960), Csehszlovákia (1957, 1962, 1964), Lengyelország (1962, 1963, 1965, 1967, 1968), Magyarország (1962, 1967, 1968, 1970), NDK (1970, 1972), Bulgária (1971, 1972), NSZK (1972, 1973), Dánia (1973), Belgium (1973), Franciaország, Amerikai Egyesült Államok (1973) számos városában, ahol hűtőipari és légkondicionáló berendezéseket, kompresszorokat, élelmiszeripari gépeket gyártó és technológiai vonalak, hűtőipari és légkondicionáló gépek automatizálását kutató és tervező intézeteket, illetve vállalatokat látogatott meg, és helyszínen tanulmányozta a fejlesztési terveiket és a velük lehetséges együttműködést a jövőre való tekintettel. Mindezen tanulmányi utak a kutatásait is segítették. Kutatási területe a motorok és a gépgyártás fej-

lesztése volt. Jelentősebb kutatási témái: a háromfázisú aszinkron villamos motorok fordulatszámának változtatása, a hűtő- és élelmiszeripari berendezések és technológiai sorok fejlesztése. Önéletrajzában tételesen felsorolta a tanulmányutak helyszíneit, időpontját s a dokumentálás témáját is.

Sajnos sikeres üzemvezetői, főmérnöki pályáját 1973-ban bekövetkezett leváltása kettétörte. Közvetlen kollégái sajnálattal emlékeznek arra az időszakra, melyet a politikai érdekek határoztak meg. Elismerései között hiába volt ott egy állami kitüntetés is („*Jenei Dezső főmérnököt, Orosz Béla igazgatót és Jeremiás Lajos élmunkást Állami Díjjal tüntették ki 1954-ben a hűtőkompresszor 20 000 kcal/h és a 400 l/h teljesítményű tejfőlözőgép megvalósításáért*”), minden addigi tevékenysége átértékelődött.

Országos viszonylatban Jenei Dezső főmérnöksége ideje alatt (az 1949–1973-as időszakban) a vállalat több mint háromszáz új terméket, élelmiszer- és hűtőipari gépet, illetve technológiai vonalakat honosított meg. Mint írta, a vállalat eredményes működésére két szám volt jellemző: „*a befektetett tőke 400 millió lej (kb. 66 millió USD) és az államháztartásba befizetett több mint 1 milliárd lej (140 millió USD) tiszta nyereség*” (az akkori pénzértékben). Ezenfelül, megjegyezte, hogy „*az ország gazdaságának rendelkezésére állt egy sok milliárd lej értékű, nemzetközi hírnévvel rendelkező gépgyártó üzem*”.

20. ábra. Jenei Dezső tervezői kollégák körében (balról a harmadik)

A műszaki tudományosságért folytatott tevékenysége nyugdíjas éveiben

1973–1979 között betegnyugdíjas, majd 1979-től öregségi nyugdíjas. Nyugdíjas időszakában sok közérdekű ügyet vállalt fel, s szakmai tudását, szorgalmát is jól kamatoztatta a műszaki tudományosság érdekében.

Szótárszerkesztés

1973-tól műszaki szótárak és magyar nyelvű műszaki tankönyvek szerkesztésével foglalkozott. 1979-ben jelent meg a *Román–magyar műszaki szótár* (23 000 román címszóval) Bukarestben a Kriterion Könyvkiadónál, melyet Biró András és Rohonyi Vilmos mérnökökkel közösen szerkesztett. Majd 1981-ben a *Magyar–román műszaki szótár* I–II. kötete, mintegy

30 000 magyar címszóval látott napvilágot. Pálfalvi Attila professzorral közösen voltak főszerkesztői a *Magyar–román műszaki nagyszótárnak*, amely mintegy 120 000 magyar címszót tartalmaz, és 1988-ban jelent meg a bukaresti Műszaki kiadónál (Editura Tehnică). A sikeres kiadás Jeneinek és Pálfalvinak egyaránt köszönhető, s tanúsítja jó szervezőképességüket, szakmaiságukat, a nagy horderejű munkálatokban való kitartásukat s nem utolsósorban a csapatmunkára való rátermettségüket. Jenei Dezső lakása a munkálatok alatt igazi műhellyé alakult. Többnyire itt tartották a sok egyeztető ülést s az ünnepi zárómegbeszélést, melyről fényképek is készültek. A szótárkészítésben részt vevő szerzők névsora: Biró András, dr. Féliszeghy Ödön, Füstös Kálmán, Jenei Dezső, Jodál Endre, Kelemen Béla, Kohut Cseh Edit, Magyarosy Gyöngyvér, Magyarosy Jenő, Pálfalvi Anna-Mária, dr. Pálfalvi Attila, Pallos István, Rohonyi Vilmos, dr. Szabó Lajos, Székely Győző és Tuzson Gábor. Kiadói szerkesztő: Hatházi Ferenc.

21. ábra. Magyar–román műszaki szótár zárómegbeszélése, 1988. január 28-án, Jenei Dezső lakásán (Bartók Béla u. 4. sz.)

Fontosnak tartotta a magyar műszaki nyelv ápolását, a magyar nyelvű műszaki képzést, a műszaki értelmiség összefogását, a műszaki közösség szakmai és kulturális ismereteinek bővítését. Gyakran tartott előadásokat a Kriterion Könyvkiadó író-olvasó találkozóin és a Tehnofrigban működő Kós Károly Műszaki-művelődési Kör ülésein.

Első műszaki könyvismertetése a Korunkban jelent meg (1974/11). Számos írását, recenzióját olvashatjuk a hazai magyar nyelvű műszaki irodalomról, szakkönyvekről, szakma és anyanyelv viszonyáról a Korunkban (1976/3, 1978/4, 1979/12), illetve A Hét 1978-as és 1979-es évkönyveiben. Több társával együtt részt vett az Atanasiu–Arieşanu–Peptea-féle fémmegmunkáló szakmunka II. részének fordításában (*A fémmegmunkálás technológiája, szerszámai és munkagépei*, 1980), tagja volt a bukaresti Műszaki Könyvkiadó és az Magyar Tudományos Akadémia közös kiadványaként készült román–magyar és magyar–román műszaki nagyszótár szerkesztőbizottságának. A Munkásélet hetilap Műszaki Értelmező Kiszótár c. rovatának, illetve a Romániai Magyar Irodalmi Lexikonnak is szerkesztője volt [1].

3. A közösségi tevékenysége

1973–1999 számos erdélyi magyar vezető személyiséggel együtt (Nagy Géza, Takács Lajos, Balogh Edgár, Demeter János, Kacsó Sándor, Kovács Zoltán stb.) több alkalommal emlékiratokkal fordult az államhatalom vezetőihez a magyar nyelvű iskolahálózat kifejlesztése érdekében, óvodák, elemi, középfokú, felsőfokú intézmények megtartásáért és újak létesítéséért.

Közelépéseik eredményeként (1980) megmaradt középiskolának a kolozsvári 3.sz. középiskola (a volt Piarista Gimnázium). Sajnos eredménytelen volt a törekvése 1978-ban a magyar tannyelvű műegyetem, valamint a magyarul előadó mérnöktanárok továbbképzése érdekében. (I. B. Kovács András megjelent cikkeit a Romániai Magyar Szóban 2093.sz. 1996. augusztus 13.; 2099.sz. augusztus 14.; 2253. sz. 1997. január 22. és 2302. sz. 1997. március 18.).

A Romániái Unitárius Egyház¹ főgondnoka

A rendszerváltás után mint főgondnok cselekvően részt vett a romániai kultusztörvénytervezet kidolgozásában. Sikerült külön törvénycikkekben előírni a jogtalanul elvett egyházi javak visszaszolgáltatását, a megsemmisültekért kárpótlást biztosítani, valamint a felekezeti oktatás visszaállítását kieszközölni.

22. ábra. Jenei-portré (EME, Jenei-hagyaték)

Az 1991 és 1992 években bírósági tárgyalásokon és az állami főügyészségnél történt közbenjárásain sikerült visszazerezni az unitárius püspökség számára a jogot, hogy a tulajdonában levő kolozsvári kereskedelmi helyiségek bérbeadását saját maga gyakorolja. *„Ily módon az unitárius egyház évi 150 000 USD jövedelemhez jutott. Ez képezi ma is az unitárius egyház alapvető gazdasági hátterét”* – írta 1997-ben.

Munkájának elismeréséül 1990-től a Romániái Unitárius Egyház tiszteletbeli főgondnoka lett. 1991–1995 között az Erdélyi Keresztény Magyar Történelmi Egyházak Elöljáróinak Állandó Értekezletének elnökségi tagja volt. Ennek keretében 41 beadvány munkapéldányait készítette el, s tartotta fenn személyesen az államelnöknél, miniszterelnöknél, miniszte-

¹ A Romániái Unitárius Egyház neve 1996-tól Erdélyi Unitárius Egyház, majd 2012-től Magyar Unitárius Egyház lett.

reknél és a Vallásügyi Minisztériumban. A beadványok és emlékiratok (mellékletekkel együtt több mint 1500 oldal) az erdélyi magyar történelmi egyházaktól jogtalanul elvett javak visszaadását, a felekezeti oktatás visszaállítását és a vallásügyi törvénytervezett megszavazását sürgették.

Az RMDSZ alapító tagja, a Hívó Szó aláírója

Jenei Dezső tagja volt annak a felelősen gondolkodó magyar értelmiségi csoportnak, amely 1989 decemberében úgy ítélte meg, hogy az erdélyi magyarság saját kezébe kell vegye sorsának irányítását. Jenei Dezső is aláírta a Hívó Szó röpiratot (aláírók: Balázs Sándor, Balogh Edgár, Balogh Ferenc, Benkő Samu, Cseke Péter, Csép Sándor, Cs. Gyimesi Éva, Csetri Elek, Gáll Ernő, Jakó Zsigmond, Jenei Dezső, Kántor Lajos, Kányádi Sándor, Lászlóffy Aladár, Nagy György), amely a magyar közösséghez fordulva a következőket állapítja meg zárszóként: *„meg kell teremtenünk nemzetiégi közéletünk korszerű intézményi kereteit, amelyek gondjainknak és törekvéseinknek nyilvánosságot biztosítanak. Természetesen részt kérünk ezeken keresztül az ország egészének társadalompolitikai irányításából.”* (Szabadság I. évf. 2. sz. 1989. december 24. *Hívó Szó*).

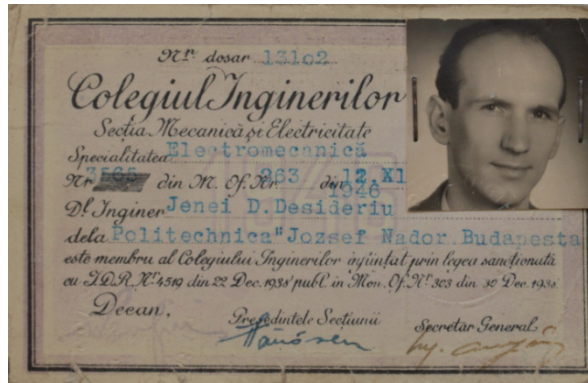
1990–1994 között, a Kolozsváron alakult Bolyai Társaság vezetőségi tagjaként 7 emlékirat munkapéldányait szerkeztette meg a széles profilú magyar nyelvű Bolyai Egyetem felállítására érdekében.

Beadványait Mihai Şora oktatásügyi miniszterhez (1990. jan. 16., márc. 27., május 5.) Petre Roman miniszterelnökhöz (1990. ápr. 16.), Gheorghie Ştefan oktatásügyi miniszterhez (1991. aug. 10., aug. 14., aug. 18.) intézte.

Feljegyzései szerint 1995-ben az RMDSZ elnökség felkérésére, megszövegezte a Romániai Nemzetiségek Oktatási Törvénytervezetét; 1996 májusában megfogalmazta Romániának az Európai Unióhoz történő csatlakozása esetében az országunkban működő Vallási Felekezetek elvárásait az Európai Unióban.; 1997. febr. 24. tanulmányt készített a 30 000 egyetemi hallgatóval rendelkező, széles profilú magyar nyelvű egyetem számára, körvonalaival a szükséges épületek kiterített felületeit, elhelyezési lehetőségeit Kolozsvár és Marosvásárhely környékén (Campus), valamint az előbecsült beruházás nagyságrendjét.

4. Tagságok

Jenei Dezső sokrétű tevékenységet folytatott, számos közéleti szerepet és szakmai tagságot vállalt, s mindvégig komolyan és aktívan vett részt az ezekből származó feladatok teljesítésében. Jelentősebb intézmények, szervezetek, amelyeknek tagja volt: Magyar Elektrotechnikai Egyesület (1942–44); Romániai Mérnök Kamara (1945–1952); Romániai Mérnökök és Technikusok Tudományos Egyesülete (1950–1973); Románia Tudományos és Technológiai Nemzeti Tanácsa (1966–1973); Bolyai Társaság Választmánya (1991–1993); Erdélyi Múzeum-Egyesület (1990–2004); Erdélyi Múzeum-Egyesület Műszaki Tudományok Szakosztályának elnöke (1991–1994); Erdélyi Múzeum-Egyesület tiszteleti tagja 1996. május 4. Az EME tiszteleti tagságra Maros Dezső és Pálfalvi Attila professzorok terjesztették elő, laudálták. Az okiratban ez olvasható érdemei rövid összefoglalójaként: *„a kolozsvári gépjármű korszakosságáért, a műszaki tudományok gazdagításáért, a magyar műszaki nyelv ápolásáért, az anyanyelvi oktatás érdekeinek védelméért és Egyesületünk Műszaki Tudományos Szakosztálya megszervezése során szerzett elévülhetetlen érdemeiért az Erdélyi Múzeum-Egyesület közgyűlése tiszteleti taggá választotta.”*

23. ábra. A Mérnöki Kamara tagsági igazolványa (EME, Jenei-hagyaték)

5. A Műszaki Tudományok Szakosztály alapítója, első elnöke

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület újralakulásakor, 1990-ben merült fel az igény, hogy a műszaki tudományoknak is legyen szakosztálya. Jenei Dezső kezdeményezése jelentős fordulatot jelentett a műszaki társadalom életében. A szakosztály tevékenységének kidolgozása és a most is működő programok elindítása Jenei érdeme. „Jenei Dezsőtől, aki a változás pillanatában pontosan tudta, hogy mi az a hagyaték, mi az a hagyomány, amire építkezni kell, amit meg kell tartani. Kezdeményezője volt annak, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület a kor kívánalmainak megfelelően Műszaki Szakosztállyal bővídjön ki, és a felnövő erdélyi mérnök-nemzedék ebben a szervezeti keretben szerezzen és biztosítson magának fejlődési, kibontakozási lehetőséget” – hangzott el Benkő Samu búcsúbeszédében [4].

24. ábra. Jenei Dezső utolsó fotója

A technikatörténeti és ipartörténeti kutatásokat az 1990-ben megalakult Műszaki Tudományok Szakosztály elsőrendű feladatául tűzte ki. Jenei Dezső már az ezt megelőző időszakban a technikatörténeti kronológia összeállítására vállalkozott. Erre a komplex feladatra a műszaki szakterület alábbi jeles képviselőit szólította fel: Barabás Tibor, Bucur Ildikó dr., Csetri Elek dr., Demeter Vodnár János, Farkas Zoltán, Gáll Miklós, Halász Béla, Hints Miklós, Hoch Sándor, Jurás Tibor, Kacsur György, Nagy Baka György, Papp István, Pál András, Pálfalvi Attila dr., Pálfalvi Gábor, Szabó Árpád dr., Szakács József, Székely Győző, Telegdy Csetri Klára, Veres József. A kötet szerkesztését Jenei Csetri Elek történésszel közösen végezte. Az egyetemes kronológia végül 1997-ben jelent meg, majd egy második kiadást is megért 1998-ban (*Technikatörténeti kronológia*. Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár, 1997). „A huszonegy mérnök és egy történész hatalmas feladatot vállalt magára: adatgyűjtésük befejeztéig (1992) világszerte 20 millió szabadalmat jegyeztek be. Ebből az adatocéánból kényszerültek válogatni. Bevallásuk szerint bizonyos szakmunkák elérhetetleneknek bizonyultak. Erőfeszítésük, mindezek ellenére, dicséretesen gazdag lexikonszerű kötetet

eredményezett, melyet szakember, leendő szakember vagy egyszerű alkalmi érdeklődő egyaránt bizalommal forgathat.” – írta Ördög Béla, a Szabadság 1998. május 18.-i számában.

Az EME-MTSZ ülésein is gyakran lehetett hallani tudomány-, technika- vagy ipartörténeti előadásokat, melyeket Jenei szervezett, vagy amelyeknek előadója volt. 1991. november 29-én *Széchenyi István, a műszaki alkotó* címmel tartott előadást.

Az EME Műszaki Tudományok Szakosztályát elindítva, az első elnöki ciklus lejártával, átadta a stafétabotot a fiatal nemzedéknek, de a háttérben mindig figyelemmel és segítőkészséggel követte a szakosztályi tevékenységet, felismerte azt a tényt, hogy az aktív műszaki-sok által fejlődhet ki igazán egy közösségi munka.

A kiváló közéleti személyiséget 2004. október 8-án kísérték utolsó útjára a Házsongárdi temetőbe tisztelői, egykori diákjai, munkatársai s a szakosztály tagja. Jenei Dezső neve mindannyiunk számára jelkép, s munkájának továbbvitele elkötelezettségünk.

6. Emléklap a műszaki tudományosságért

A Jenei Dezső által ránk hagyott szellemiség jegyében szakosztályunk 2013-tól ünnepélyes keretben biztosít az erdélyi magyar műszaki tudományosságért kifejtett tevékenység elismerésére. A Műszaki Tudományos Ülésszakon adjuk át a Jenei Dezső-émléklapot. A nevét viselő emléklap egyben Jenei Dezső iránti tiszteletünk kifejezése, emlékének ápolása, adományozása által az erdélyi magyar műszaki tudományosságért kifejtett tevékenységet kívánjuk ösztönözni, elismerni.

25. ábra. Jenei Dezső-émléklap, alapítva 2013-ban

A XIV. Műszaki Tudományos Ülésszak 2013. november 23-i rendezvényének megnyitóján első ízben adtuk át Jenei Dezső-émléklapot Hollanda Dénes marosvásárhelyi professzornak, a Sapienta EMTE volt dékánjának, az erdélyi műszaki felsőoktatás fejlesztésében kifejtett munkássága elismeréséül, valamint Csibi Vencelnek, a Kolozsvári Műszaki Egyetem professzorának, az EMT alelnökének, a magyar műszaki tudományosság fejlesztésében

és ápolásában kifejtett tevékenységéért. A XV. Műszaki Tudományos Ülésszak november 22-i rendezvénye keretében a Jenei Dezső-emléklapot Dávid László, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem rektora vehette át az erdélyi magyar műszaki tudományosságért kifejtett tevékenysége elismeréseként. 2015. február 21-én a Műszaki Tudományok Szakosztály megalakulásának 25 éves jubileumi emlékülésén további három műszakis személyiség vehette át ezt az elismerést: Gyenge Csaba professzor, az MTA külső tagja, az EME alelnöke, Pálffy Károly nyugalmazott főmérnök, az EME-MTSZ választmányi tagja és Márton László nyugalmazott mérnök, műszaki író, az EME-MTSZ alelnöke.

26. ábra. Dávid László átveszi a Jenei Dezső emléklapot, 2014. november 22-én, a XV. Műszaki Tudományok Ülésszakán

7. Zárszó

Jenei Dezső életútja folyamán mindvégig fontosnak tartotta, hogy (műszaki) értelmiségünk minden területen kamatoztassa tehetségét, az anyanyelvű oktatásért komoly erőfeszítéseket tett az 1990-es éveket követően, noha a magyar műszaki felsőfokú képzés elindítását már nem érthette meg. Pedagógusi képességei, szakmai tudása, kiváló mérnöki habitusa, ipari vezetői rátermettsége révén Jenei komoly értéket teremtett, épített, s stafétabotként adta át ezen törekvéseket, melyeket tisztelni, követni s értékelni szükséges.

Szakirodalmi hivatkozások

- [1] Balogh Edgár (főszerk.): *Romániai magyar irodalmi lexikon II.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1991. 501–502.
- [2] Beke György: *Szakma és anyanyelv.* Beszélgetés Rohonyi Vilmossal és Jenei Dezsővel. A Hét Évkönyve, 1979. 285–94.
- [3] Beke György: *Így látja a szakember.* Beszélgetés Jenei Dezsővel a magyar nyelvű szakoktatásról. A Hét, 1981/27.
- [4] Benkő Samu: *Búcsú Jenei Dezsőtől (1919–2004).* Elhangzott 2004. október 8-án a kolozsvári Házsongárdi temetőben. In: Erdélyi Múzeum LXVI (2004). kötet, 3–4. füzet. 163.
- [5] *Beszélgetés Jenei Dezsővel az Országos Tanügyi Bizottság működéséről,* 214–225. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf1897.pdf, 2015. 03. 15.
- [6] Bitay Enikő: *Tudományos fórum Jenei Dezső emlékére.* In: Szabadság 2013. 12. 14.

- [7] <http://tudosnaptar.kfki.hu/historia/egyem.php?namenev=jenei> 2015. 03. 15.
- [8] Híres unitáriusok <http://www.unitar.hu/Tudastar/pantheon/pantheon1/jeneidezso1919.htm>, 2015. 03. 15.
- [9] Jenei Dezső: *Egy emlékkönyv margójára*, 194–213, http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf1896.pdf, 2015. 03. 15.
- [10] Jenei Dezső: *50 éve történt...* FMTÜ II. EME, Kolozsvár, 1997.
- [11] Pünkösti Árpád: Fischeráj. <http://www.mozgovilag.hu/>, 2010.06.15
- [12] Rostás Zoltán: *A műszaki könyv útja. Beszélgetés Jenei Dezsővel*. A Hét Évkönyve, 1978. 157–58.
- [13] Szabó Piroska: *Jenei Dezső*. Arcképcsarnok. Művelődés, 1981/8–9.